

Trasa A2 – Route of A2

Piotr Pachulski

Analiza zwierzęcych szczątków kostnych z Kun, pow. Turek, woj. wielkopolskie, stan. 4 (A2 – 397).

Wstęp

Szczałki kostne będące obiektem niniejszej analizy pozyskano w trakcie archeologicznych badań ratowniczych prowadzonych przez Ośrodek Naukowo – Konserwatorski PKZ Sp. z o.o. w Poznaniu, na stanowisku Kuny 4. Materiał kostny pochodzi z obiektów osady kultury przeworskiej, okresu wpływów rzymskich i z obiektów nie określonych chronologicznie.

Metody

Badając ten materiał kostny zastosowano metodę analityczną, powszechnie stosowaną w archeozoologii. Materiał pochodził z obiektów kultury przeworskiej i obiektów nieokreślonych chronologicznie. Dokonano identyfikacji gatunkowej i anatomicznej. Na podstawie zachowanych zębów dokonano próby określenia wieku (W. Lutnicki 1972).

Pomiary kości wykonano na podstawie metodyki Driesch'a (1976).

W tabelach podzielono materiał kostny na oznaczony i nieoznaczony w formie danych liczbowych i procentowych jak również podział gatunkowy.

Kultura przeworska

W obiektach ludności kultury przeworskiej odkryto 416 jednostek osteologicznych, z których zidentyfikowano 161 (tab.1), co stanowiło 38,7% całego zbioru. Wszystkie szczątki kostne pochodziły od zwierząt domowych. W obiekcie 339 rozpoznano 3 fragmenty zębów drobnego gryzonia, jednak zęby te były w formie szczątkowej i nie udało się określić przynależności gatunkowej.

Szczątki kostne	KP		NN		Razem	
	n	%	N	%	n	%
Oznaczone	161	38,7	4	11,4	165	36,6
Nieoznaczone	255	62,3	31	88,6	286	63,4
Razem	416	100	35	100	451	100

Tabela 1. Udział szczątków kostnych oznaczonych i nieoznaczonych.

Gatunek	KP		NN	
	n	%	N	%
Bydło	133	82,6	3	75,0
Koń	25	15,5	1	25,0
Świnia	3	1,9	0	0
Razem	161	100	4	100

Tabela 2. Zwierzęce szczątki kostne według grup zoologicznych
KP – kultura przeworska
NN – nieokreślone chronologicznie

Pod względem składu anatomicznego szczątki kostne bydła były reprezentowane przez fragmenty zębów, kości długie jednak nie w całości, a głównie fragmenty, pojedyncze części żeber i zuchwy oraz jeden kręg szyjny. Wszystkie kości kończyn były porozbijane, co może sugerować intencjonalne rozbijanie w celu pozyskania szpiku kostnego. Na kościach widoczne są ślady po ostrych narzędziach używanych prawdopodobnie do oddzielania poszczególnych części tuszy od kości.

W przypadku pozostałych gatunków kości jest reprezentowany głównie przez zęby. Taka sytuacja ma miejsce w przypadku świnia, gdzie znaleziono i zidentyfikowano 3 fragmenty zębów. W szczątkach kostnych konia również mamy do czynienia z przewagą zębów, tylko w jednym obiekcie natrafiono na fragment kości piszczelowej (koniec dalszy tej kości).

Materiał kostny poddany analizie pochodził głównie od osobników wyrosniętych, o czym świadczą zrosnięte końce kości długich. Jeżeli chodzi o określenie wieku na podstawie zębów to stan ich zachowania i rodzaj analizowanych zębów, nie pozwolił dokładnie określić wieku zwierząt, można jednak definitywnie stwierdzić, iż były to osobniki dorosłe.

Stan zachowania kości nie pozwolił dokonać obserwacji osteometrycznych. Żadna z badanych kości nie była w ten sposób zachowana, aby można było takich pomiarów dokonać i określić wielkości osobników. W jednym przypadku udało się zrekonstruować całą kość śródstopia konia. Jednak materiał ten pochodził z warstwy mechanicznej, więc nie ma on dużej wartości poznawczej.

Chronologia nieokreślona

Z obiektów o nieokreślonej chronologii pochodzi 35 fragmentów kości, z czego udało się określić 4 jednostki, które stanowią 11, 4% tego zbioru. W przypadku tych obiektów i tak małego zbioru również można mówić o dominacji bydła 75% całości zbioru. Koń natomiast był reprezentowany w tym zbiorze przez jeden ząb policzkowy. Cała reszta materiału to bardzo drobne fragmenty w złym stanie zachowania, trudne do identyfikacji.

Podsumowanie i analiza wyników

Rozpoznane szczątki kostne pozwalają określić, jakie gatunki zwierząt i w jakim procencie były użytkowane przez ludność kultury przeworskiej na tej osadzie.

Uzyskane dane sugerują, iż ludność tej osady była bardziej ukierunkowana na hodowlę ssaków domowych, jako sposób pozyskania białka zwierzęcego, a łowiectwo odgrywało marginalne znaczenie. Taki sposób uzupełniania diety w pokarm pochodzenia zwierzęcego był powszechny w tym okresie na znacznym obszarze naszych ziem. Nasuwa to kolejny wniosek, iż społeczeństwo to prowadziło typowo rolniczy system gospodarki.

Fakt dużego udziału bydła w ogólnej ilości materiału kostnego wskazuje na jeszcze jedną cechę gospodarki, a mianowicie na to, że wykorzystywano je do prac rolnych, a pokarm potrzeby do jego wyżywienia pozyskiwano z pastwisk i ściernisk. Hodowla tego gatunku pozwalała na pozyskanie większej ilości mięsa niż ze świni, co ma związek z jego masą (D. Makowiecki 1998)

Jak już wyżej wspomniano udział szczątków konia był stosunkowo niewielki, prawdopodobnie dlatego, że zwierze to nie przedstawiało dużej wartości konsumpcyjnej dla tej społeczności, miało raczej znaczenie militarne i juczne. Po drugie, hodowla bydła wystarczała na zaspokojenie potrzeb białka zwierzęcego i dlatego koń nie był postrzegany jako potencjalne źródło pokarmu, stąd tak mała ilość jego szczątków.

W materiale osteologicznym nie stwierdzono obecności szczątków zwierząt dzikich takich jak jeleni czy dzik, co może sugerować stwierdzenie, iż najbliższa okolica osady była w znacznym stopniu odlesiona.

Analizując fragmenty dostarczonych szczątków kostnych bydła zauważono, że konsumowano w większości bardziej wartościowe partie tuszy na terenie tej osady. Świadczy o tym przeważająca ilość fragmentów kości długich, głównie kończyny piersiowej. Jednak bardziej wartościowe części tuszy znajdowały się na kończynach miednicznych i w całej miednicznej części. Niestety takich fragmentów nie znaleziono. Zauważono jednak inny ważny fakt, a mianowicie wszystkie kości długie były porozbijane, a na ich fragmentach stwierdzono ślady użycia ostrych narzędzi. Nasuwają się tu dwa wnioski. Pierwszy to taki, że rozbijano kości w celu pozyskania

szpiku kostnego i nie robiono tego sporadycznie, ale prawie w każdym przypadku, co może sugerować, iż szpik należał do standardowej części diety tej społeczności i był raczej pokarmem cenionym, skoro zadawano sobie tyle wysiłku pozyskując go. Po drugie ewidentne ślady obróbki rzeźniczej dokonywanej umiejętnie (ślady precyzyjnych cięć), mogą świadczyć o wyspecjalizowaniu określonych przedstawicieli społeczności w tym kierunku.

W materiale tym nie natrafiono na fragmenty czaszek i kości palców, jak również wszystkich części, które nie przedstawiały większej wartości konsumpcyjnych. Fakt ten może przemawiać za tym, iż samego uboju dokonywano poza częścią mieszkalną osady lub zupełnie na jej peryferiach.

Analizowane jednostki osteologiczne ze względu na swój stan zachowania nie pozwoliły na określenie wysokości i dymorfizmu płciowego tych zwierząt. Jednak po dokładnej analizie fragmentów zębów i kości, dokonując pojedynczych pomiarów na niekompletnych metapodiach i porównując te pomiary do pomiarów z terenu Wielkopolski, Kujaw i Pomorza (Z. Schramm 1976), (J. Gawlikowski 1989) można zasugerować, iż nie odbiegało ono wysokością w kłębie od standardów ówczynie istniejących i wahała się między 98 a 110 cm.

Uzyskane informacje z tej analizy pozwalają na potwierdzenie typu gospodarki konsumpcyjno-hodowlanej w okresie trwania kultury przeworskiej na obszarze Wielkopolski. Można tylko ubolewać nad faktem, iż materiał ten był w tak złym stanie zachowania i nie pozwolił na wyciągnięcie dalej idących wniosków, chociażby potwierdzających badania nad oceną wysokości bydła w tym okresie, jak również zależnością między dymorfizmem płciowym a hodowla i ubojem.

Bibliografia

Driesch von den, A.

1976 A guide to the measurement of animal bones from archeological sites, Harvard.

Gawlikowski J.

1989 Biometryczne cechy kośćca bydła domowego (*Bos primigenius* f. *taurus*) Polski północno – zachodniej w różnych okresach historycznych, Szczecin.

Lutnicki W.

1972 Uzębienie zwierząt domowych, Warszawa – Kraków.

Makowiecki D.

1998 Analiza zwierzęcych szczątków kostnych ze stanowiska 1 i 12 w Nowej Wsi, [w:] Archeologiczne badania ratownicze wzdłuż trasy gazociągu tranzytowego, Tom 1, Ziemia Lubuska [red. Ryszard Mazurowski], Poznań, s. 182 – 188.

Schramm Z.

1976 Bydło wczesnośredniowieczne na ziemiach Wielkopolski i Kujaw. Studium morfologiczne na podstawie wykopaliskowego materiału kostnego z Kruszwicy, Międzyrzecza i Santoka, Poznań.

Piotr Pachulski

Analysis of animal bones from Kuny, site 4, Turek district, Great Poland province (A2 – 397).

Summary

Bone material from Kuny originally comes from Przeworsk culture settlement, dated to Roman Period, including features that cannot be chronologically determined. While investigating bone-material, the analytical method, commonly used within archaeozoology, has been applied. Detection of anatomic type and species has been performed. Basing on preserved teeth, researchers attempted to establish the age (W. Lutnicki 1972). Bone measurement has been applied using Driesch methodology (1976).

Bone material was divided into the marked and unmarked numerical and relative data, as well as divided into the species (Tables 1 and 2).

From Przeworsk culture features, 416 osteological units were unearthed, of which 161 became positively identified (Table 1), which amounts to 38, 7% of overall findings. All bone-remains originate from farm-breeding. Inside the feature 339, three small rodent teeth-elements were recorded, though, the teeth were in debris and wreckage, hence, the determination of the species was not possible.

Most commonly observed were the bone-remains of the cattle (82, 6%), furthermore, horse (15, 5%), and least relative number was ascribed to pigs (1, 9%) (Table 2).

Typesetting for anatomic remains of bovine-bones material was mainly represented by the fragments of teeth, long bones (yet incomplete), isolated parts of ribs, jawbone, and a single vertebra. All limb-bones were fractured, which might indicate an intentional action aimed at acquiring bone-marrow. Evidence of sharp cuts from rough tools, used probably for partitioning and separating carcass from bones, are visible thoroughly. Osteometrical observations could not be imposed due to negative shape and the state of excavated bones. None of researched bone was preserved enough to carry out a valid measurement of individual units and determine their age. 35 bone-elements stem from chronologically unknown features, of which 4 units were distinguished, which accounts for 11, 4% of overall population. In case of this particular research on features within a small sampling, one can easily infer on a domination of bovine and cattle which amounts up to 75% of overall animal population. Horse was represented by a single cheek-teeth. The rest of material comprises of scattered and fragmented pieces, badly preserved and difficult to identify. Analysis of bovine-bone remains delivered proves that richer and more efficient in flitch and fatness carcasses used to be chosen for consumption on the territory of the settlement. Multi-evidence of long-bones, and, chest-bones especially, seem to serve as a proof of above thesis.

Data generated suggest high concentration of home-bred mammals, as a possible source of proteins, with hunting playing less significant and a minor role. Such nutrition supplementation was quite common on our territory, which points rather to a community of agrarian type.